

Jagt ved Limfjorden i perioden 1930-50

af Mie Buus

Artiklen er resultatet af et samarbejde mellem jæger og landmand Egon Andersen, Sennels og etnograf Mie Buus, der i 2006 for Museet for Thy og Vester Hanherred foretog en kulturhistorisk undersøgelse vedrørende jagtens sociale og økonomiske betydning. Til undersøgelsen blev der optaget en række interviews med jægere i Thy, her iblandt Egon Andersen, der er født i 1934 og gennem mere end 50 år har drevet jagt ved Limfjorden.

Jagten har altid afspejlet økonomiske og kulturelle forhold i samfundet, og går vi et par generationer tilbage, spillede jagten i de husholdninger, der lå nær Limfjorden, en vigtig rolle for overlevelsen. Her levede mange af en kombination af smålandbrug, fiskeri og jagt, og hver aktivitet havde sin tid og plads indpasset i årstidens, landets og fjordens rytme. Før var der mange ål i Limfjorden, og når man kom hen i august måned, var det en yndet beskæftigelse at glibe ål. Man fandt en lun vig, hvor fjorden stod blank, og så samarbejdede man to og to, ofte var det mand og kone.

Om det var fiskeriet eller landbruget, der var hovednæring, afhang af forskellige lokale og sociale forhold. Dengang blev jagt ofte indlært fra barnsben som en del af den bestående livsform i lighed med fiskeri og landbrug. Jagten blev hovedsageligt udøvet af småkårsfolk som kystfiskere, husmænd og daglejere, hvor høsten af naturens mange forskellige ressourcer var en form for sikkerhedsnet. Her kunne jagtgeværet holde den værste sult fra dørene i den smalle tid mod slutningen af efteråret, vinteren igennem og frem til foråret. Her gjaldt til tider nødens lov frem for jagtloven, for det vigtigste var at få mad på bordet.

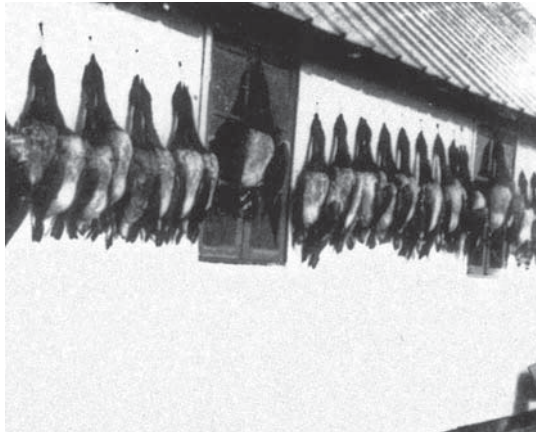
Jagten på ænder og gæs foregik nær kysten og på de fugtige enge, der før udtørring og dræning var rige på viber, brushøns, hjejler og andre vadefugle. Sennels Hede var rig på vildt,

og de få beboere, der levede her, ernærede sig for en stor del ved jagt og fiskeri. Selv da heden omkring 1885 blev plantet til, var den et yndet jagtterræn, hvor der blev nedlagt mange harer og agerhøns. Vildtet blev naturligvis brugt i husholdningen; men en del blev solgt til lokale vildthandlere i Thisted eller Aalborg.

Vildtets sammensætning og økonomiske betydning i årene før og under 2. verdenskrig kan aflæses af en jagtjournal ført af en anden limfjordsjæger, nemlig Marius Mardal, Boddum i Sydthy. Marius Mardals jagtarealer var først og fremmest egne mark- og engparceller ved gården samt egen engparcel i Boddum mellem vejen ved Lindholm og Hundsør Odde. Næsten alt det nedlagte vildt blev solgt. Noget kom til Århus Flæskehal; men det meste blev sendt med jernbanen fra Hurup til firmaet Møller og Meldgaard A/S i København, der aftog store dele af det vildt, der blev nedlagt i Thy.

1937 er det første år, som journalen omtaler, og i dette år blev der nedlagt 195 stk. vildt til en samlet pris af 95,75 kr. Der er stort set tale om strand- og vadefugle samt ænder.

Der er f.eks. nedlagt 28 stk. hjejle til 30 øre pr. stk. og en samlet pris på 8,40 kr. Der er nedlagt mange ænder fortrinsvis brunnakker – 30 stk. til en pris på 0,87 kr. stykket. 11 mo-
seænder til en pris på 1,35 kr. samt 9 krikænder til en pris af 0,92 øre pr. stk. Alene disse ænder indbringer tilsammen 49,25 kr.

Før 1930'erne havde de lysbugede knortegæs stor økonomisk betydning i mange husholdninger langs Limfjorden. De blev hængt op i vildtkroge fastgjort på sternbrættet ved afslutningen på tagskægget.

Mere dækkende er optællingen for 1940, hvor der i perioden 25. maj 1940 til 2. januar 1941 nedlægges 317 stk. vildt til en samlet pris af 148,55 kr. Marius Mardal var dette år på jagt 55 dage.

I ovennævnte tilfælde er der måske nok tale om jagt som en vigtig biindtægt, men ikke som levevej. Det er svært at finde beskrivelser af professionelle jægere, der havde jagten som levevej; men går vi tilbage til sidst i 1880'erne, findes i indberetninger til Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser beskrivelser om, hvordan en arbejdsmand i 1880'erne – hvis han var en dygtig jæger – i sæsonen kunne tjene en meget større dagløn ved jagt end daglejerarbejde for bønderne. Bekkasiner kostede dengang 35-50 øre stykket, agerhøns 50 øre og moseænder 75 øre. Harer kunne indbringe en pris på 20 øre pundet. Fra samme undersøgelser foreligger en del eksempler på forskellige fangstteknikker, der viser, at fangst var lige så udbredt som jagt. Egon Andersen husker, hvordan hans far fortalte om fangst af hjejler i snarer:

»Far fortalte, at han som dreng lavede snarer af hestehår. De bandt halehårene sammen, slog en løkke der, og så satte de dem i de fugtige lavninger, hvor hjejlerne de holdt til om natten. Så kunne der godt sidde flere hjejler der i de snarer om morgenen.

Jo, jagt og fangst er to side af samme sag, og de følges jo tit ad. Var du ude at gå på jagt, så fandt du måske henne i det dige en mår, ilder eller lækat. Eller måske en rævegrav. Og så vidste du jo, hvor den var henne, når det kom til den tid. Jeg kan da også huske folk her i Sennels, der ikke tog det så højtideligt der sidst i 30'erne og først i 40'erne, hvor de sad og skød ræve for måneskin!«

Der er stor forskel på det vildt, der blev nedlagt i Egon Andersens barndom, og det vildt, der nedlægges i dag, hvor råvildtet er noget af det mest attraktive vildt. Fortidens vildt var af en mere ydmyg art, som det fremgår af Egon Andersens beretning:

»Gråspurve – jo dem gik man da som knægt med sin luftbøsse og skød. Når der var mange af dem, sagde mor: – Nu kan I godt skyde nogen til at stege! Men da jeg så blev større, købte jeg en bedre salonriffel og gik langs stranden og skød de store måger. Så når man kom hjem med dem, så tog mor lige brystet af dem, og så blev de stegt på panden. Begge dele var så-mænd godt kød. Det er jo ligesom råger, dem tager vi jo også bare lige brystet af i dag og steger.«

De lysbugede knortegæs havde stor økonomisk betydning i husholdningerne ved Limfjorden, fortæller Egon Andersen:

»Indtil ålegræsset forsvandt i 40'erne, havde vi mange knortegæs her. De fouragerede i Limfjorden i træktiderne. Limfjorden og Mariager Fjord, det var de største områder for knortegæs. Det var da en gås, man regnede med både forår og efterår her omkring Limfjorden. Man holdt jagt på dem en dag eller to. Dem der havde jord ned til Fjorden, de skød virkelig mange gæs.

Så kom de i saltkarret. Det var da almindeligt at »Fatte Maren«, som boede i et lille hus her ved fjorden, hun gik rundt og plukkede gæs i den tid. Jo, det havde hun så et ukomme ved. Der var jo mange ejendomme her rundt ved fjorden, der havde sådanne kroge til at hænge på husene til at hænge gæs på.«

Den fri jagt og det rige vildt

Jagten var jo mere fri dengang, fortæller Egon Andersen:

»Det var jo sådan, at man gik en tur ud over marken, og nogle steder vidste man, at man måtte gå altid, og andre steder måtte man jo ind og spørge manden efter det. Jeg har da som stor dreng været med far mange gange, hvor han var inde og spørge. Så var det jo somme-tider, at man blev budt på kaffe, og så gik den

eftermiddag, uden man måske rigtig kom på jagt!

Jo dengang blev det faktisk set stort på, om man gik ind over folks jorder med et gevær. Gik man ind og spurgte, så fik man som regel lov. Nogle steder var det sådan, at de sagde: – Jamen så skal vi have en hare! Det var meget almindeligt at ordne tingene på den måde.«

Egon Andersen erindrer, at vildtet i hans ungdom var mere talrigt. I særdeleshed var der dengang flere harer og agerhøns:

»Jeg kan huske en gammel mand her i Sennels – nu er han død og borte – han skød et år 72 harer, og det kom i avisen. Folk reagerede voldsomt og skrev harmdirrende læserbreve, fordi de synes, det var for groft, hvorpå jægeren inviterede dem med på jagt, så de ved selvsyn kunne se, at der med lethed kunne skydes 72 mere!

Egon Andersen har overtaget sin interesse for jagt fra faderen, og han har givet den videre til sine sønner. Her er tre generationer af jægere klar til at gå på jagt i 1970'erne.

Det var da ikke ualmindeligt, at far, min farbror og mig, da jeg var knægt, gik på jagt heromkring ejendommen. Så kunne vi godt komme hjem med en 12-13 agerhøns. Og de kunne blive ved at jage. Så når de havde haft en flok, og den var blevet spredt for alle vinde, de kunne jo godt lette en tre gange, så begyndte de jo at blive spredt. Så nåede man jo ind til næste flok ved næste markskel, og sådan fortsatte det.

Dengang var det jo altid sådan, at der var fra 10 til 20 i hver flok agerhøns. Så havde de gamle en ide om, at man måtte skyde dem ned til et ulige tal. For så var der én, der kunne søge ud og finde en ny flok et andet sted. Hvis der var tegn på en streng vinter, så måtte du ikke skyde flokken ned under ni, og hvis det så ud til en mild vinter, kunne man godt gå ned til syv agerhøns.

Når nu vi snakker agerhøns, så var der jo dengang, har jeg fået fortalt, noget der hed ærtehalv. Så lagde de sådan nogle store bunker af ærtehalv på en snemark om vinteren, og så om natten krøb agerhønsene ind under ærtehalven. Så om natten gik folk ud og smed et lagen eller sådan noget over dem, og så havde de sådan en flok. Det var nok dem, der fangede for føden – den fattige mand ude i kærret! Han tænkte nok ikke så meget på regulering, han tog nok, hvad der var.«

Salg af vildt, mågeæg og skind

En artikel, som havde stor værdi i Egon Andersens barndom, var hættemågeæg. Han har selv i sin barndom indsamlet mange hættemågeæg og fortæller herom:

»Der er jo et område hernede med sump, hvor man kunne finde mågeæg, og dem solgte vi til bageren heroppe i Sennels. Hovsør-drenge de samlede også, og de solgte jo til bageren og købmanden i Østerild – de blev i øvrigt også eksporteret til England, de mågeæg. De

samlede mange æg ind fra Feggerøn, som blev kørt til Thisted, hvorfra de kom videre til England. Det var efter krigen – ja måske foregik det også før krigen. Mens krigen stod på, var der jo ingen forbindelse.«

En episode, som stadig står lyslevende for Egon Andersen, er træfningen mellem drenge fra Sennels og dem fra Hovsør. Her var anledningen netop de værdifulde mågeæg:

»Engang havde vi drenge fra Sennels jo så fundet ud af, at vi skulle nok ind bag ved Arupdæmningen, for der var mange mågeæg inde. Vi kunne jo selvfølgelig ikke komme gennem Hovsør med de æg, så ville de jo afkræve told af os i form af tørre tæsk. Så det måtte vi jo undgå. En af drengene hans far var sådan en bette landmand, der boede ned til fjorden og var fisker, og han havde sådan en limfjords-sjægt, og den måtte vi knægte også godt bruge; men ikke med sejl! Vi skulle så ro. Så vi roede hele vejen rundt om Knudsbjerg og dæmningen, og vi havde da sådan en hel del æg – en tre spande havde vi fået samlet sammen. Da vi så var på vej hjemad og kommer her ud til Knudsbjerg, da kunne vi jo nok se, der kom et par både inde fra Hovsør, og de kom stærkt. Det var robåde, og de var flere til at ro. De halede ind på os, og vi var begyndt at snakke om, at nu fik vi nok tæsk!

Vi undgik det alligevel; men kom hjem uden æg, for dem brugte vi som kasteskyts til at holde Hovsør-knægtene fra os.«

Vildtets økonomiske betydning lå bestemt også i den værdi, det havde ved salg. Den pris, der herved kunne opnås, svingede en del fra år til år. Det betød sikkert også en del, hvor man kunne afhænde vildtet – om det kunne sælges lokalt til folk i købstaden, eller om det blev solgt til grossistfirmaet Møller & Meldgaard i København, for her skulle der påregnes udgifter til transport. Egon Andersen fortæller, at det var ret almindeligt at sende vildt til København sidst i 1940'erne:

Egon Andersen underviser unge jægere fra Vesløs i 1970'erne.

»Min far og hans bror og en tre andre stykker, de havde lejet et stykke jagt ude i klitterne. Det var ene lyngklitter dengang, nu er det groet til. Der skød de mange agerhøns. Jeg var da også med og havde gevær med. Til frokost da havde vi vel skudt en 18-20 agerhøns. Da havde vi så lagt de her agerhøns pænt op på rad og række i vejgrøften. Så kommer der en handelsrejsende forbi – om han kunne købe nogle af dem?

Min farbror siger: – Det kan du da godt, og du skal give to kroner stykket!

Det ville handelsmanden ikke give. – Jamen det kan vi få, hvis vi sender dem til København.

Det kunne de nemlig få for de unge kyllinger. Hvorimod de gamle høns, de kostede kun 75 øre stykket. Det er ikke helt lige meget, om der er tale om grå ben eller gule ben på agerhønsene. Jamen han ville så godt give 2 kroner; men så ville han også have lov til at tage selv. Jamen det kunne han da så også få lov til.

Så gik han og pillede alle de store ud med grå ben, for det var jo de store høns!

Vi havde meget svært ved at holde masken så længe, til han kørte væk igen.

Jo, det var meget almindelig dengang at sælge vildt. Under krigen – ja, far nåede gerne op på at skyde 20 harer om året, og det var da et godt bidrag til husholdningen. Det var da faktisk også noget, de regnede med. Og skindet det blev da også pænt taget af haren. Det blev skrabet og slået op på ladeporten og hængt til tørre. Dem kunne han da få 70 øre for, og det var en pæn skilling der i 40'erne. De skind cyclede far ind til skindhandleren i Thisted med og solgte dem der. Hareskind blev brugt til besætning rundt på tøjet.

Under krigen var der jo meget afsætning på skind i det hele taget.

Blev der skudt en ræv, så skulle skindet da endelig behandles, for det var der penge i under krigen; men det har der såmænd også været efter krigen. Jeg har da taget mår og skudt ræv,

hvor vi har fået fra 400-800 kroner. Da jeg fik de store penge for skind, det har været lidt op i 60'erne. Jo, der var en tid der, hvor skind var moderne; men så kom minkfarmene jo til og tog over. Der er så også lige en ting, når jeg havde de fælder til at stå. Det snakkede man jo ikke om, at man havde en fælde til at stå og reklamere med, at der var penge i den... De steder, hvor man havde den til at stå, kunne de jo godt komme i tanker om, at de skulle have noget for at have den stående. Folk vidste godt, at jeg havde fælder, og jeg lånte da også ud af dem.«

Hjemmelavede patroner

»Der lige efter krigen var det ikke til at få ammunition til geværer. Da var der en mand, der boede heromme i heden. Han havde noget, der gav et ordentlig brag, når han skød. Vi spurgte ham: – Hvad er det for nogen patroner, du skyder med? Det var patroner, han havde fået af naboens søn, som var indkaldt til militæret der lige efter krigen, og han havde fundet nogle 12-jagtpatroner derinde, der ingen hagl var i. Og hagl kunne vi ikke købe, så var han taget ned til smeden, og så fik han en håndfuld af de her stålkugler til at komme i cykelhjul. Så det der med stålhagl, det er ikke så moderne endda. Så fyldte han patronerne op med de stålkugler og lukkede patronen. Dem kunne man godt skyde ænder med.

Jo, som knægte da lavede vi også selv patroner. Da vi begyndte at gå på jagt som store drenge; men dengang var fænghætter dyre. Dem var der lagt skat på. Så havde far en bror i Amerika, der sendte pakker hjem lige efter krigen. Han sendte en masse pakker tyggegummi, og der lå fænghætter mellem det tyggegummi. Så når tolderne rodede mellem alle de her forskellige pakker tyggegummi, ja så opdagede de slet ikke de der fænghætter.

Vi var da en tre stykker, der lavede mange af de der patroner. Jo, rigtige patroner kostede en krone stykket, og det var da mange penge dengang.«

Jagten før og nu

Egon Andersen reflekterer lidt over, hvordan det var før og nu:

»Jagten, fra at være en ting man regnede med for at skulle have til føden og lidt indkomst, er blevet til en social ting. Jo, det er blevet helt anderledes. I dag træffer du jo ikke ham, der går alene på haretramp. Nu er der selvfølgelig nærmest heller ingen harer. Ham der går alene ud over marken og går og filosoferer over livet, han findes ikke mere, og nu skal folk jo være sammen. Det er det sociale i det, der betyder noget i dag, og det kan jo også være godt nok...«

Jagten har på mange måder undergået en stor forandring op til i dag. Men ved jagtens overgang fra at være en del af en livsform til at blive en fritidsbeskæftigelse blev jægerne organiseret i lokale jagtforeninger. Adskillige jagtforeninger i Thy stammer helt tilbage fra 1930'erne. Sennels Sogns Jagtforening blev dannet i 1971, hvor den overtog jagten i Knudsbjerg Plantage og Sennels Plantage. Egon Andersen var aktivt medlem fra starten og medlem af bestyrelsen i mange år. Han har især været foreningens ankermand, når det gjaldt de moralske og jagtetiske regler, og han har undervist unge jægere gennem en årrække. I 2004 forlod han efter eget ønske bestyrelsen, men er stadig aktiv og ivrig jæger.

Mie Buus

Født 1951. Cand. mag. i etnografi. Projektansat ved Museet for Thy og Vester Hanherred.